0141-5132022

जगद्गुरु रामानन्दाचार्य राजस्थान संस्कृत विश्वविद्यालय,
मदाऊ, भांकरोटा, जयपुर–302026

अनुसन्धान-केन्द्र

षाण्मासिक शोध पाठ्यक्रम { विद्यावारिधि (पीएच.डी.) हेतु}
SEMESTER RESERCH COURSE-WORK {FOR VIDYAVARIDHI (Ph.D.)}

VIDYAVARIDHI SEMESTER COURSE WORK (ONLY FOR SASTRA STUDENTS)

टिप्पणीः- इस पाठ्यक्रम के प्रथम तीन प्रश्न-पत्र सैद्धान्तिक, तथा चतुर्थ प्रश्न-पत्र आन्तरिक मूल्यांकन होगा।

प्रथमं-पत्रम् / Paper-I

अनुसन्धानपद्धतिः / Research Methodology

Max. Marks-100

UNIT-1. अनुसन्धानस्य स्वरूपम् सीमा च-

1. अनुसन्धानशब्दस्य निर्वचनम्, तत्समानार्थकानां गवेषणं, संशोधनमित्यादिपदानां विवरणम्।
2. समालोचनम्,परीशीलनम्, अध्ययनम् इत्यादि पदानां Research पदेन सम्बन्धविवेचनम्।
3. आधुनिकविदुषां मतेन कोशानामाधारेण प्रयोगपरिशीलनेन च अनुसन्धानपदस्य कानिचन निर्वचनानि।

संस्कृतवाङ्मये अनुसन्धानस्य सीमा-

1. वैदिकलौकिकदर्शनवाङ्मयम् ।
2. ग्रन्थानां समीक्षात्मकमध्ययनम् ।
3. मातृकासम्पादनम्, पाठसमीक्षात्मकमध्ययनम् च ।
4. संस्कृतविदुषां व्यक्तित्वम्।
5. अनुसन्धानस्य नूतनक्षेत्राणि। (NLP, Tutoring Systems etc.)

UNIT-2. अनुसन्धानस्य प्रकाराः विषयचयनम्, संक्षिप्तिका च-

1. विमर्शात्मकमध्ययनम् (Critical Study)
2. विश्लेषणात्मकमध्ययनम् (Analytical Studay)

3. तुलनात्मकमध्ययनम् (Comparative Studay)
4. अन्तःशास्त्रीयमध्ययनम् (Inter-disciplinary Study)
5. विशिष्टमध्ययनम् (Special Study)
6. सर्वेक्षणम् (Survey Research)

अनुसन्धानविषयचयने मूलसिद्धान्ताः-

1. अभिरुचिः 2. योग्यता
3. विषयप्राधान्यम् 4. सामग्रीसमुपलब्धिः

संक्षिप्तिकायां शीर्षकनिर्माणे अवधेयांशाः-

1. स्पष्टत्वम् 2. अनुसन्धेयत्वम् 3. शोधप्रबन्धरूपरेखा
4. विमर्शात्मकशोधप्रबन्धस्य, मातृकाशोधप्रबन्धस्य च प्रस्तावे मूलबिन्दवः।

UNIT-3. सामग्रीसङ्कलनम्, तत्स्रोतांसि तत् पद्धतयश्च-

1. प्राथमिकस्रोतांसि- मूलग्रन्थाः व्याख्याः, पुरात्त्वाधारः, शिलाशासनानि, शासकीयानि अभिलेखानि च।
2. आनुषङ्गिकस्रोतांसि- साहित्येतिहासः, ग्रन्थसूची, शोधपत्रिकाः, कोशाः, लेखनानि च।
3. आधुनिकोपकरणानि- अन्तर्जालम्, जालस्थानानि, ई-शोधपत्रिकाः, ई-कोशाः।
4. विषयविशेषज्ञैः सह सम्पर्कः- मौखिकस्रोतांसि, व्याख्यानानि च।
5. ग्रन्थालयः, ग्रन्थालयप्राप्यप्रयोजनानि, सामग्र्यन्वेषणप्रकारश्च।
6. प्रश्नावलिपद्धतिः, साक्षात्कारपद्धतिः, सूचीनिर्माणपद्धतिः इत्यादयः।

UNIT-4. शोधप्रबन्धनिर्माणम्, मूलसिद्धान्ताः शोधप्रबन्धप्रस्तुतिश्च-

अ. शोधप्रबन्धस्वरूपम्, उद्देश्यम्, निर्माणक्रमः, भाषा, लेखनरीतिः
आ. शोधप्रबन्धनिर्माणम्, तत्प्रतिवेदनम्, अन्तिमशोधसंक्षिप्तिकानिर्माणं च
इ. शोधप्रबन्धे- श्लोकसूची, पदसूची अनुशीलितग्रन्थसूची एवमादि
ई. कार्यावसरे ग्रन्थसूचीनिर्माणम् (Working Bibliography)
उ. टिप्पणीनिर्माणक्रमः
ऊ. शोधप्रबन्धरूपरेखानुगमः
ऋ. उद्धरणनियमाः

REFERENCE BOOKS

1. आचार्यः सत्यनारायणः, **संस्कृतशोधप्रविधिः,** पुरी, 2005
2. डा. नागेन्द्रः, **अनुसन्धास्य प्रविधिप्रक्रिया**, राष्ट्रियसंस्कृतसंस्थानम्, नई दिल्ली,
3. त्रिपाठी, भागीरथप्रसादः, **अनुसन्धानपद्धतिः,** सम्पूर्णानन्दग्रन्थमाला, 8 वाराणसी, 1969
4. त्रिपाठी, रूद्रदेवः, **अन्वेषणाविशेषाङ्कः,** लालबहादुरशास्त्रिकेन्द्रीयसंस्कृतविद्यापीठम्, नई दिल्ली, 1976.

1. Anderson, Jonathan, Druston & Poole, **Thesis and Assignment Writing** Wiley Eastern Ltd. New Delhi 2002.
2. Dash, K.C. **Elements of Research Methodology in Sanskrit,** Chowkhamba Orientalia, Delhi, 1992.
3. Murthy M.Srimannarayana, **Methodology in Indological Research,** Bhartiya Vidya Prakashan, Varanasi, 1991.
4. Paul Oliver, **Writing Your Thesis**: Vistaar Publications,New Delhi,2005
5. Watson George, **The Literary Thesis: A Guide To Research,** Oxford University Press, London, 1998.

VIDYAVARIDHI SEMESTER COURSE WORK (ONLY FOR SATRA STUDENTS)

द्वितीयं-पत्रम् / Paper- II

हस्तलेखशास्त्रम्/ Manuscriptology

Max. Marks-100

UNIT-1. मातृका- लेखन- लेखनोपयुक्तानि वस्तूनि-

1. मातृकाः- मातृकाणां वैविध्यम्- तालपत्रम्-तल्लक्षणम्- श्रीतालपत्रम्-खरतालपत्रम्-तालपत्रस्य लेखनोपयोगित्वम्- तालपत्रस्य प्राचीनता-तालपत्रे लेखिताः अत्यन्तप्राचीनग्रन्थाः-प्रसिद्धमातृकाग्रन्थालयेषु विद्यमानाः विशिष्टतालपत्रमातृकाः-प्रसिद्धसंस्कृतकाव्येषु तालपत्रस्योल्लेखः।
2. भूर्जपत्रम्- संविधानम्-प्राचीनता-विशिष्टभूर्जपत्रमातृकाः-प्रसिद्धसंस्कृतकाव्येषु भूर्जपत्रस्य उल्लेखः
3. कागजपत्राणि-कागजपत्रस्य प्राचीनत्वम्, लोहपत्राणि, काष्ठफलकम्, शिलाफलकम् इत्यादीनि।

UNIT-2. मातृकासु- लेखनविधिः लेखकश्च-

1. मातृकाः-तासां स्वरूपम् आकृतिश्च (Form & Size)
2. Pagination-Punctuation-Abbrevation (सङ्केताक्षराणि)- Colophon (पुस्पिका) etc.
3. लेखकः-लेखकस्य लक्षणानि-प्रसिद्धग्रन्थेषु प्रयुक्तानि लेखकलक्षणानि-प्राचीने आधुनिकसंस्कृतसाहित्ये च लेखकस्य उल्लेखः- तद्विषयकप्रमाणानि-लेखकस्य विषये प्रसिद्धाः प्राचीनश्लोकाः-लेखनोपकरणानि।

UNIT-3. लिप्यभ्यासः

लिपीनाम् अभ्यासः-ब्राह्मी, शारदा, प्राचीनदेवनागरीलिपिः, नेवारीलिपिः (ब्राह्मीशारदा-लिप्योः अभ्यासः अनिवार्यः) -ग्रन्थ, नन्दिनागरी, तिगलारी (ग्रन्थ-नन्दिनागरीलिप्योः अभ्यासः अनिवार्यः)

लिप्यन्तरीकरणम्-

लिप्यन्तरीकरणं-(Transliteration) देवनागरीतः रोमन् लिप्यां, रोमन् लिपितः देवनागर्याम्